

Els dos artistes forjaren una amistat en temps de guerra que ja no abandonaren mai

Renau: tres encontres amb Joan Miró

Amb motiu del centenari de Joan Miró (1893-1983) hem volgut recordar els tres encontres històrics que va tenir amb l'artista valencià Josep Renau (1907-1982). Primer a París (1937), més tard a Madrid (1978) i finalment a Palma (1980). Una amistat duradora més enllà de la distància de l'exili.

Quan, el 3 de febrer de 1937, Manuel Azana, president de la segona república espanyola, nomenà el professor i filòsof José Gaos González-Pola (1900-1969) comissari general del Pavelló espanyol de l'Exposició Universal de París de 1937, el Govern francès i el Govern espanyol feia quasi tres anys que negociaven sobre el tema.

La presència d'un socialista al Ministeri d'Estat (Julio Álvarez del Vayo) i d'un comunista al Ministeri d'Instrucció Pública i de Belles Arts (Jesús Hernández Tomás), va fer possible, entre altres coses, que tres intel·lectuals valencians participaren amb tasques de responsabilitat al Pavelló de la República Espanyola: Josep Renau, en qualitat de director general de Belles Arts; José Gaos González-Pola, com a comissari del pavelló, i Max Aub, com a agregat cultural de l'ambaixada espanyola.

La presència d'un intel·lectual socialista com Luis Araquistain al capdavant de l'ambaixada espanyola a París va ser fonamental per al desenvolupament de l'esmentat pavelló i la participació com a arquitectes de Luis Lacasa (arquitecte racionalista madrileny) i Josep Lluís Sert (arquitecte racionalista català).

El mateix 27 de febrer de 1937 i arran de la col·locació de la primera pedra del Pavelló, l'esmentat ambaixador, davant del comissari espanyol (José Gaos) i del comissari general francès (Edmond Labbé), diu el següent: "Per a l'Espanya republicana la guerra és només un accident, un mal impositat i transitori que no impedeix, de cap manera, continuar creant obres materials i espirituals".

El pavelló de la República no va ser, només, la representació de l'Espanya oficial de l'època, sinó que va comptar, així mateix, amb la representació corresponent del Govern autonòmic de Catalunya i el Govern autonòmic del País Basc.

El nomenament de Josep Renau (1907-1982), el 7 de setembre de 1936, com a director general de Belles Arts del Ministeri d'Instrucció Pública va ser fonamental per al desenvolupament posterior de la participació artística al Pavelló espanyol.

Mitjançant una xarxa de col·laboradors a Madrid, Barcelona i València, la Direcció General de Belles Arts va aconseguir una àmplia i qualificada participació d'artistes republicans de l'estat espanyol i una participació molt qualificada dels artistes cosmopolites que vivien llavors a la capital francesa, com Joan Miró, Juli González i Pablo Ruiz Picasso, amb els quals se solidaritzaria l'escultor i dibuixant nord-americà Alexander Calder.

Però Josep Renau no es va conformar a coordinar, administrativament, el Pavelló des de la seua Direcció General de Belles Arts, llavors situada a la capital valenciana, seu del govern republicà espanyol, sinó que es va traslladar a París, i, amb la col·laboració d'un equip propi d'artistes (entre els quals es trobava Gori Muñoz), es va encarregar de gran part del disseny interior de l'edifici dels arquitectes Luis Lacasa i Josep Lluís Sert i de la realització dels fotomuntatges exteriors i interiors de l'esmentada exposició.

Va ser, doncs, a París, a la primavera de 1937, quan es va produir el primer encontre de Josep Renau amb Joan Miró. Potser va ser Josep Renau qui, amb el vist-i-plau del Govern i dels seus col·laboradors Luis Araquistain (ambaixador); José Gaos (comissari) i Max Aub (agregat cultural) va encarregar a Joan Miró el mural *El pagès català i la revolució* (1937), i als artistes Alberto Sánchez, Juli González, Pablo Picasso i Alexander Calder, la resta d'obres que queden com a peces simbòliques d'aquesta exposició internacional de la guerra civil espanyola. Quant a aquest aspecte dels "encàr-

recs" d'obres d'art per al pavelló, el mateix Josep Renau, en unes declaracions al diari *Balears* de Mallorca (10-V-1980), ho va deixar molt clar: "Quan jo vaig encarregar, en nom de la Presidència del Govern, un mural a Picasso per al pavelló, Guernica encara no havia estat bombardejada. Per tant no té cap sentit dir que l'encàrrec del *Gernika* el vaig fer jo. Aquest és un error d'òptica".

En la mateixa ocasió i respecte a l'obra de Miró al pavelló, va afegir Renau al diari *Última Hora* de Palma de Mallorca: "El mural *El pagès català i la revolució* de Miró desaparegué. Jo no n'he sabut res més fins ara. El mateix Miró me'n demanà, fa poc de temps, sobre dita obra, i li vaig dir que no en sabia res. Era una obra que produïa una impressió tremenda".

Aquell encontre cultural, polític i humà de primer ordre entre els artistes de l'avantguarda espanyola i catalana a l'exili parisenc (Picasso, Miró, González...) i els artistes renovadors de l'època (Alberto, Renau, etc.) va quedar en la memòria de tots durant la llarga etapa de l'exili, fins a 1978. Llavors, en plena transició, el primer Ministeri de Cultura va organitzar el primer encontre després de la guerra de tres dels participants en el Pavelló de la República espanyola. Parlem de les exposicions al Museu d'Art Modern de Madrid de Joan Miró, Josep Renau i Josep Lluís Sert.

Segon encontre a Madrid (1978)

El següent encontre entre Miró i Renau després de la guerra civil espanyola no va ser personal sinó a través de la seua obra i a la Biennial de Venècia de 1976. La mostra "Espanya: avantguarda artística i realitat social" (1936/1976), que van comissariar Tomàs Llorens i Valeriano Bozal, a la V Biennial de Venècia, incloïa diverses obres d'artistes a l'exili, i entre ells, Picasso, Juli González, Oscar Do-

Conferència de premsa de la presentació de les exposicions de Josep Renau i Josep Lluís Sert al Museo Español de Arte Contemporáneo (Madrid, maig del 1978). D'esquerra a dreta, Edello Verdera Tuelles, Josep Renau, Joan Miró i Josep Lluís Sert.

AFORDELL M. GARCIA

Joan Miró i Josep Renau a Palma (9 de maig de 1981).

JA GUTERRELL I SORVA

Detall de la façana del Pavelló espanyol de Lacus i Sert amb decorats i fotomuntatges de Josep Renau (París, 1937).

EMMA BARRI

Segell de Joan Miró pintat per al Pavelló espanyol (París, 1937).

Visita de Josep Renau i amics a Joan Miró (Palma de Mallorca, 9 de maig del 1980).

RUL-LAN

mínguez, Luis Fernández, Joan Miró i Josep Renau.

Joan Miró va participar, entre altres obres, amb la sèrie de fotomuntatges "The american way of life" (1944-1966).

Però l'encontre personal i definitiu, després de més de quaranta anys d'exili, va ser el 23 de maig de 1978, arran de la conferència de premsa que Felipe Vicente Garín, llavors sots-director general de Museus, va organitzar al Museo Español de Arte Contemporáneo de Madrid, per a presentar les exposicions de l'arquitecte Josep Lluís Sert i del pintor Josep Renau. Sense previ avís, Joan Miró es va presentar a la sala de premsa, i va seure al costat de Sert i Renau. Diverses fotografies de l'època presenten els tres protagonistes de l'art del segle XX junts, per primera vegada, des del final de la guerra civil espanyola.

El corresponsal del diari *La Vanguardia Espanola* d'aquell temps, Julio Trenas, va escriure: "Tres artistes contemporanis, que mai no van ser contemplats conjuntament ni aïlladament, amb aquesta magnitud, es distribueixen a les sales d'exposicions del Museo Español de Arte Contemporáneo. Miró, des de fa unes setmanes. Josep Lluís Sert i Josep Renau, a partir d'avui mateix, completen una panoràmica de l'art espanyol centrat a l'època creadora dels anys trenta i molt vàlida ara com ara".

Un poc més endavant, el mateix corres-

ponsal afegeix: "El vell Miró va voler ser present també en l'esdeveniment, i, encara que no el vaig veure avui al matí, sí que els va acompanyar [a Sert i a Renau] ahir, durant la breu i prèvia conferència de premsa de l'arquitecte i el pintor".

Des del diari *Abc*, la redactora Blanca Barasategui, testimoniava així mateix l'encontre madrileny dels tres artistes: "Un Miró callat, terriblement emocionat davant l'abraç interminable dels seus amics, llunyans físicament durant molts anys. Visiblement satisfets, contents tots tres, de poder compartir junts, per primera vegada, les sales d'un museu a la capital d'Espanya".

El periodista del diari *Informaciones* de Madrid va aconseguir, en aquell moment, les primeres paraules de Joan Miró: "Acabo d'arribar de Barcelona. Venia amb el propòsit de visitar la meua exposició d'incògnit, sense cerimònies oficials. Però d'improvís m'he trobat davant aquesta sorpresa de coincidir amb dos vells amics que han estat tan decisius en la meua vida".

D'aquella improvisada conferència de premsa, amb Renau, Miró al centre i Sert, queden algunes imatges, testimoni d'un encontre històric de tres protagonistes de l'avantguarda artística del segle vint.

Tercer encontre: Palma de Mallorca (1980)

Després de la trobada a Madrid de Renau i Miró, cadascú va seguir la seua trajectòria. Joan Miró vivia a la seua casa i estudi a Palma de Mallorca. Josep Renau va crear la Fundació Josep Renau (1978) i va iniciar un periple extenuant de viatges de Berlín (República Democràtica d'Alemanya) a València. Precisament la creació de l'esmentada fundació i l'organització de la mostra itinerant Josep Renau per les comarques del País Valencià i diverses ciutats de l'estat espanyol va fer possible el tercer encontre de Renau i Miró.

L'edició del llibre de Renau: *Arte en peligro* i la presentació de la mostra "The american way of life", al Palau de Sóller, organitzada per l'Ajuntament de Palma (1980), va fer realitat la darrera i definitiva entrevista personal de Renau i Miró.

Assabentat Miró de la presència de Renau a Palma de Mallorca, el va invitar a casa seua. Renau, en aquell moment, viatjava amb la seua germana Dolors Renau, el polític Doro Balaguer (secretari de la Fundació Josep Renau) i l'autor d'aquest article.

Per part mallorquina hi van acudir el regidor de Cultura de l'Ajuntament de Palma, el galerista Ferran Cano i el fotògraf Rul-lan.

El 8 de maig de 1980 va acudir Josep Renau i els seus amics a casa de Joan Miró. Tretze anys més tard, Doro Balaguer, recorda amb aquestes paraules aquell dia: "Miró tenia molt d'interès a parlar amb Renau per assabentar-se del parador de l'obra que el 1937 havia enviat a l'exposició de París que Renau organitzà a favor de la República i que, pel que van dir els dos, sembla que es tractava d'una peça important de Miró. Dissortadament, Renau no en podia donar cap notícia. La sortida precipitada camí de l'exili va impedir qualsevol intervenció seua en aquest tema".

D'aquell encontre amistós, ple d'afecte, potser nostàlgic dels dos artistes i els seus familiars i amics, es conserven algunes imatges fotogràfiques. Joan Miró va estar molt afable amb tots els presents, fotografiant-se, xerrant de tot un poc, amb una cordialitat pròpia d'un personatge amic dels seus amics i respectuós, sobretot, amb els seus invitats. Ho diu, el mateix Doro Balaguer: "Per alguna raó que jo desconeixia, Renau i Miró es tenien un gran afecte i es va fer molt evident".

Manuel Garcia